

De elég hosszú időt éltem immár, hogy tudjam, néha az ember legmerészebb álmai is valóra válhatnak. Kinyújtottam zarándok lábaim és íme, megérintettem a ti szent földeteket. A hegyek és óceánok, melyek eddig elválasztottak, eltűntek. És én most itt vagyok, hogy erről a helyről mondjak köszönetet nektek közös hitünk és a vallásszabadság nagy ajándékáért. Itt vagyok, hogy megköszönjem a bátorság, a kitartás példáját, mely annyi akadályon át is hitetek lángját soha kialudni nem engedte. És most ismét hallok azt a belső hangot: „... oldd le sarudat a lábadról, mert szent föld az a hely ahol állasz!”

És ti számomra az élő kapocs vagytok, mely közös hitünk kezdeteivel összeköt.

Hosszú vándorlásaimból íme megtérek a templom-otthonomba. Ebben az otthonban, mely lehet a Seattle, Boston vagy Kolozsvár városában, lehet akár Torockószentgyörgy testvérgyülekezet temploma, alapokra találok, melyre minden más élmény alapul. Nem kell ahhoz messzi földekre utazni, hogy az ember lelkével zarándokutat járjon be.

A templomunk, mint otthonunk, e szent hely teszi lehetővé, hogy minden más élményben felismerjük azt, ami szent. Istentiszteleteink rendjén egyfajta lelki nyitottságot és egészséget ápolunk, mely lelkünk érzékenységét az Istennel való találkozással elevenen tartja itt a templomban és az élet küzdelmeiben is.

Templomainkban a szeretet jegyében emlékezünk meg azokról, akik segítettek, akik a reményt bennünk soha kialudni nem engedték. Rádöbbenünk, amint együtt ünnepelek, hogy mennyire adósai vagyunk egymásnak, mennyire szükségünk van egymásra, mekkora ajándék a szeretet, amit egymástól kapunk és adunk.

Egy versidézet emlékeztet a szent helyek és az emberi kapcsolatok összefüggésére: Összeköt minket a szeretet,/ Összeköt maga az élet./ Összeköt az éjszakában felcsillanó könny,/ Amint életem történetét nekem meséled./ Emlékeink és barátaink megannyi kapocs,/ Érezd mélységesen, hogy fonódik egyre szorosabbra./

Isten áldása legyen együttlétünkön, hogy léphessünk mindig tiszta szívvel a szent helyre, mi örök zarándokai a reménynek és szabadságnak. Ámen.

Dr. Philip Hewett

AZ ÍGÉRET FÖLDJE FELÉ

2Móz 40,34—37

A történet, amelyről a felolvasott bibliai szavak tudósítanak, időben több mint háromezer esztendőre megy vissza, és mégis a mi számunkra is van mondani-valója. Próbáljuk beleélni magunkat az akkori idők helyzetébe. A zsidó törzsek úton voltak, nehéz és hosszú utat tettek meg a sivatagon át. Ez az utazás éveikig tartott, azzal a reménységgel, hogy végre elérkezzenek a Ígéret földjére.

Abban a hitben haladtak előre, hogy egy szent hely oltalmazza őket. Ez nem volt egy nagy templom, egy katedrális, mert azt nem vihették volna magukkal. Ez a szent hely egy sátor volt, szép kézimunkákkal és arany értékekkel gazdagon felszítve, amelyet szét lehetett szedni és a további útra magukkal vinni. Hitük szerint a sátrat felhő fedte be, annak bizonyosságául, hogy abban Isten lakik. A felhő felszállása

* Elhangzott 1993. március 29-én Brassóban; angolból fordította dr. Kovács Lajos.

jel volt arra, hogy készüljenek fel és induljanak tovább. Ameddig a felhő fel nem szállt, várniok kellett. Az Ígéret földje felé való vándorlásuk mindig attól függött, hogy mikor folytathatják útjukat, és hol kell útjuk közben megállniok.

Mi is úton vagyunk a sivatagon keresztül, keresve a megígért földet. Nem szükséges, hogy ténylegesen megtegyük ezt az utat, de gondolatainkkal lélekben úton vagyunk. Ez az utazás nem könnyű. Olyan korban élünk, amikor tapasztalatból nagyon jól ismerjük helyzetünket. A pusztában való vándorlással kapcsolatban utalok ez alkalommal századunk két nagy szellemi vezetőjére, akik felé csodálattal fordulok. Mindketten nagyapám nemzedékéből valók voltak.

Az első Schweitzer Albert, ez a nagyszerű képességekkel megáldott rendkívüli ember, aki a segítségére szoruló emberek közé ment az afrikai őserdőbe, hogy ott a bennszülötteknek nagy önfeláldozással kórházat építsen és évtizedekig gyógyítsa őket. Az ő gondolkozása lényegében unitárius volt és erről élete utolsó szakaszában tanúbizonyságot tett. Egyik könyvében azokról a törekvésekről írt, hogy miképpen kell ebben a században magunknak szellemi otthont építenünk, ahol mély áhítattal, imádkozó lélekkel együtt lehetünk. Lelki szemével látta egy katedrális megépítését. Azoknak a hívó embereknek, akik a középkorban a hatalmas katedrálisokat építették, látomásuk volt arról a boldog állapotról, amelyet azoknak a befejeződésével megtapasztalni hittek és amit az Ígéret földjének tekintettek. Ez az építés nem volt egyetlen nemzedéknek a feladata, és egy olyan épületben kellett imádkozniok, amely még befejezetlen volt. Schweitzer Albert szerint nekünk is tudomásul kell vernaünk, hogy ebben a csak részben felépült templomban kell életünket élnünk és Isten előtt időről időre áldozatot bemutatnunk.

Ez a kép nekünk is szól. Mindig valami többet kell cselekednünk. Sohasem mondhatjuk, hogy vallásunk teljes, végleges adottság. Mindig készen kell lennünk, hogy tovább induljunk egy látomás felé haladva, amelyet, mint teljes, végleges valóságot soha nem tapasztalhatunk meg. Az unitáriusoknak mindig ez volt a meggyőződésük. A munkát nem végezhetjük el véglegesen, az egész a jövő reménysége, és nem befejezett valóság.

Századunk második nagy gondolkodója, akire a figyelmet fordítani szeretném, Martin Buber. Kétségtelen, hogy az ő elméjében, azért is, mert zsidó ember volt, nem egy befejezetlen katedrálisnak, hanem egy sáturnak a képe élt, az a kis terjedelmű hely, amelyet az emberek Mózes idejében maguk előtt láttak. Arról beszélt, hogy olyan korszakban élünk, amely szellemileg otthon nélküli, szemben a történelemnek olyan korszakaival, amikor az emberek szellemileg otthon érezték magukat. Szerinte az emberi szellem ma egy nagy nyílt területen él, és még négy szege sincs, aminek a segítségével magának sátrat építhessen.

A sátor elkészítése sokkal szerényebb teljesítmény, mint egy katedrális megépítése. Buber szerint tulajdonképpen ezt a sátrat mi magunk is elkészíthetjük, nem álmódzva arról, hogy képesek lennénk egy katedrális megépítésére. Meggyőződése szerint nekünk mindnyájunknak arra van szükségünk, hogy a mai időkben magunknak sátrat építsünk. A városok és katedrálisok gyakran romhalmazzá, elhagyatottá válnak, a mi szellemi sőt néha testi otthontalanságunkban, amikor még négy szeggel sem rendelkezünk, hogy annak segítségével magunknak sátrat építsünk.

A mai időben a legfontosabb feladat, amire mindannyian képesek vagyunk, megtanulnunk a sátor megépítését, amely nemcsak a mi számunkra jelent otthont, hanem ami a szent sáturnak, a szentek szentjének magasztos helye, ahol mély, tiszta áhítattal megtaláljuk, megtapasztaljuk azokat a szellemi kötelezettségeket, amelyek kellemesek vagy kellemetlenek lehetnek, de életünknek célt és értelmet adnak. Ezt nem azáltal valósíthatjuk meg, hogy ezt mondjuk: itt vagyunk, megérkeztünk, örökre itt fogunk maradni, hanem azt kell mondanunk, hogy egy mozgó, szent otthont, egy sátrat kell megépítenünk, amelyet össze lehet hajtani, ha a felhő felszáll és hangzik hozzánk a felhívás, hogy utazásunkban egy lépéssel tovább kell haladnunk.

Nekünk, unitáriusoknak meg van az a különleges hivatásunk és felelősségünk, hogy ebben a folyamatban irányítók legyünk. Nekünk kell tovább haladnunk, még akkor is, ha az egy helyben való maradásunk biztosabb lenne. Kegyelettel gondolok Dávid Ferenc nemes példájára, aki nem habozott tovább haladni, amikor megértette a felhívást, hogy tovább induljon, annak ellenére, hogy az szabadságába és élete elvesztésébe kerülhet. Valahányszor elmesélem ottani unitárius gyülekezeteink tagjainak az a történetet, hogy János Zsigmond fejedelem halála után miképpen kellett az unitáriusoknak szembeszállniuk a rendelkezéssel, mely új eszmék hirdetését megtiltotta. Hallom az elismerés hangját, hogy Dávid Ferenc, amikor a felhő a sátorról felszállt, az új eszméket tovább hirdette, ami miatt mártírhalált szenvedett.

Emlékeznünk kell arra, hogy a történelem folyamán a felhő a sátorról nem mindig szállott fel; voltak idők, amikor a követelmény az volt, hogy ahol voltak, meg kellett állniuk. Vannak Kanadában híveink, akik Dávid Ferencsel kapcsolatban arra gondolnak, hogy az unitáriusok mindig mozgásban vannak, maguk mögött hagyva azt, ami régi, és szenvedélyesen elfogadva azt, ami új. A dolgok félreértését jelenti, ha nem arra gondolunk, hogy az unitáriusoknak erőteljesen meg kellett állniuk a régi mellett, ugyanakkor figyelembe kellett venniük azt, ami új. Egy ilyen magatartás könnyen megérthető, ha egy olyan országra gondolunk, amilyen a miénk, Kanada, ahol sűrűn egymás mellett élnek az olyan emberek, akik nemrégén még személyesen is mozgásban voltak. Alig van a világnak egy országa, ahol nagyobb lenne a nemrégén bevándoroltaknak a száma, mint ahol én lakom. Én magam is Angliából vándoroltam oda 40 évvel ezelőtt. Amióta Vancouverben, ebben a nagy kanadai városban lakom, a város képe nagymértékben megváltozott. Ma olyan iskoláink vannak, amelyeknek a növendékei otthonukban a kínai nyelvet beszélik.

Ebből a helyzetből tekintve a dolgokat, teljes mértékben érzem a probléma lényegét. Könnyű elveszíteni a gyökeret, történeti múltat, áldozatul esni a pillanat adottságainak, teljesen a jelennek és a mának élni. Ez a magatartás annál inkább közel áll hozzám, mert gyermekkoromban olyan helyzetben éltem, ahol az emberekben erőteljesen élt a gyökér jelentősége, nemzedékekre visszamenő gondolkozással. Nemrégén visszatérve erre a helyre, csalódottan állapítottam meg, hogy ez a gyökérhez való kötöttség az emberek lelkéből csaknem teljesen eltűnt. Ugyanaz a történelmi gyökértelenség ragadott meg akkor, amikor 24 évvel ezelőtt Vancouver városába kerültem. Tudom, hogy nektek is hasonló problémáitok vannak, amikor közületek olyan sokan vándorlásotokban, elhagyva a falusi közösségeket, egy nagyobb és kevésbé személyes jellegű városba jöttetek. Visszaemlékezem arra, hogy a felhő nem emelkedett mindig reggel a sátor fölé. Vannak reggelek és időszakok, amikor az üzenet nem az, hogy továbbinduljunk, hanem az, hogy azon a helyen, ahova érkezünk, megálljunk.

Ma annak az új párbeszédnek a szószólójaként állok itt, ami a világ különböző pontjain élő unitáriusai között megkezdődött. Könnyebb ma erről beszélnem, mint a múltban. Nagy alkalom jelentkezik számunkra. Mi segíthetünk titeket és ti segíthettek minket. Nem anyagi segítségre gondolok most, amit szintén fontosnak tartok. Jól esik ebben a tekintetben segítségül lenni, amiképpen tettük azt a múltban is. Mély meghatódottsággal gondolok arra a segítségre, amikor az erdélyi unitáriusok a 17. században otthonaikból elűzött lengyel unitáriusoknak otthont és védelmet nyújtottak. Néhány évvel ezelőtt meglátogattam a lengyelországi Rakovót és több más unitárius történelmi helyet. Mélyen megéreztem azt a történelmi kötöttséget, ami minket egymással egybekapcsolt.

De az anyagi segítségnél sokkal fontosabb a szellemi segítség, az egymás iránti barátság szellemének kialakulása, annak a tudatnak a jelentkezése, hogy mi ugyanazon közösség tagjai vagyunk és mindennapi életünk nagy kérdéseiben is közel kerülünk egymáshoz a közös érzés és közös gondolkodás elmélyítése által.

Arra gondolok, hogy segíthetünk egymásnak annak felismerésében, hogy mikor száll fel a felhő a sátorról és mikor nem; mikor van annak ideje, hogy előbbre lépjünk és mikor kell egy helyben megállnunk. Úgy állok előttetek, mint aki elindult az úton, gyökértelessé vált, aki olyan embereknek prédikáltam az evangéliumot, akik hozzám hasonlóan gyökereiktől elszakadtak és csak most kezdik felismerni a gyökérnek nagy jelentőségét, visszatekintve a távoli múlt üzenetének a meghallására. Úgy érzem, hogy mi is tanulhatunk tőletek a múlt áldott gyökereihez visszatérve, példaképpen emlékezve az előttünk járókra és tiszteletben tartva azoknak szellemét, akik a múltban hitükhöz hűségesekeknek bizonyultak. Ez vonatkozik ma különösképpen azokra, akiknek az ősi gyökerektől el kellett távolodniok, de akiknek Dávid Ferenc és a gazdag történelmi múlt példájából újra meg újra meríteniök kell.

A lényeges az, hogy tudatában legyünk annak, hogy mikor száll fel a felhő, mikor és milyen módon kell szellemi vonatkozásban útnak indulnunk. Mi, akik léleken egymáshoz közel vagyunk, tovább kell haladnunk a közös úton és figyelniünk kell arra a hangra, amely annak idején a Sinai hegyen a szent sátorból hangzott Mózes felé. Ámen.

Kovács István

ÉLETRE VIVŐ ÚT

Mt 7,13—14

Bármennyire nagy egyéniség — Isten legnagyobb prófétája — Jézus, sok tekintetben mégis alkalmazkodott korához. Evangéliuma, Istenről és emberről vallott felfogása messzemenően meghaladta kora emberének eszményi szintjét, de az ihletett lélek érzés és gondolatvilágának kifejezőmódjában mégis tekintettel volt kortársainak igényeire. Beszédeiben gyakran használt izes hasonlatokat, érzékletes képeket és — a mindennapi életből vett — szemléletes példákat, amelyeket a keleti ember igen kedvelt. Egy példa a sok közül, a keresztény ember számára is ismert kép: Tágas kapu — széles út, szoros kapu — keskeny út.

Elég gyakran halljuk vagy beszélünk róla, mégis mindig átgondoltan használjuk. A ma embere kissé elszokott a régiek számára oly sokatmondó képektől. Tágas kapu, széles út; szoros kapu, keskeny út. Ha megkérnélek: mondd el, öntsd szavakba, mire gondolsz, midőn hallod —, mit válaszolnál, mit mondanál?

Ha Jézus itt élne és tanítana közöttünk, valószínűleg így fogalmazna: Ebben a rendkívül nyugtalan, feszültségekkel terhelt világban, nagyon nehéz nyugalmat, lelki békességet találni. Kevés ember elégedett; kevés a kiegyensúlyozott lelki életet élő, derűs és jókedélyű ember. Ha kevés a boldog, akkor sok a boldogtalan; sok a fásult, sok az ideges, a naponta „marokszám” nyugtatókat szedő szorongó; sok az italozásba, alkoholizmusba menekülő, „feledni vágyó” ember, sőt a hitét veszített, reménytelenségre hajló öngyilkos is... Vajon miért? Azért, mert ti, emberek, a tömeggel sodródtok. Nem mertek új utakra lépni. Ami „jó” ennek a világnak, legalábbis a többségnek, a tömegnek, az nektek is jó. Amilyen a közvetlen környezet — az ismerős, a szomszéd, a munkatárs — életvitele, „útja”: olyan a tiétek is! Így — persze — könnyebb. Az egyéni felelősség is kisebb, hisz utánoztok, „másoltok” csak. A lelkiismeret sem vádol, elhallgat szinte teljesen, és helyét átveszi a „tömeg-lelkiismeret”, mert ti alkalmazkodtok csupán! Pedig ezen az úton, amelyen nem is halad-